

ZULFIYA IJODINING TA'LIM-TARBIYA JARAYONIDAGI O'RNI

Ibrohimova D.I.

Toshkent, O'zbekiston

Annotatsiya:

Ushbu maqola, o'zbek adabiyotining mashhur shoirasi Zulfiya ijodining ta'lim-tarbiya jarayonidagi o'rni va uning yosh avlodga ta'siri haqida so'z yuritadi. Zulfiya she'rlari nafaqat badiiy mahorat, balki insoniylik, vatanparvarlik, ma'naviy va axloqiy qadriyatlarni targ'ib qilishda muhim vosita sifatida namoyon bo'ladi. Shoiraning asarlarida oila, vatan, do'stlik va mehnat kabi mavzular chuqur yoritilgan bo'lib, ular yoshlarni hamjihatlik, axloqiy fazilatlar va milliy o'zlikni anglashga undaydi. Maqolada Zulfiya she'rlarining ta'lim jarayonida qanday qo'llanilishi mumkinligi, uning adabiyot darslarida va boshqa pedagogik faoliyatlarda qanday samarali tarzda foydalanilishi haqida ham fikrlar bildirilib, yoshlarni estetik didini rivojlantirishda uning ahamiyati ta'kidlanadi.

Kalitso'zlar: Zulfiya, she'riyat, ta'lim-tarbiya, vatanparvarlik, ma'naviy tarbiya, axloqiy fazilatlar, badiiy tasvir, pedagogik yondashuv, yoshlar tarbiyasi, adabiyot darslari.

Zulfiya Isroilova 1915 yil 1 mart kuni Toshkent shahrida hunarmand oilasida dunyoga keldi. Yoshligidan adabiyotga mehr qo'ygan Zulfiya, Xotin-qizlar bilim yurtini tamomlagan yillarida (1931-1934) she'r yozish bilan faol shug'ullanib, adabiy to'garaklarda o'z iste'dodini namoyon etdi. Keyinchalik, 1935-1938 yillar oralig'ida O'zbekiston Fanlar Akademiyasi Til va Adabiyot instituti aspiranturasida bilim oldi. Uning hayoti nafaqat she'riyatga, balki jamoat faoliyatiga ham boy bo'ldi. 1938-1948 yillarda Bolalar nashriyotida muharrir, O'zbekiston Davlat nashriyotida bo'lim boshlig'i sifatida faoliyat yuritgan Zulfiya, 1950-1953 yillarda esa "O'zbekiston xotin-

qizlari" ("Saodat") jurnalida bo'lim boshlig'i vazifasini o'tab, 1953-1980 yillar davomida ushbu jurnalning bosh muharriri lavozimida xizmat qildi. Atigi 17 yoshida yozgan "Hayot varaqlari" (1932) ilk she'rlar to'plami bilan Zulfiya Oydin, Muzayyana Alaviya, Xosiyat Tillaxonovalar kabi taniqli shoirlar qatoriga qo'shildi. Uning ijodiy yo'lida o'zbek va rus mumtoz adabiyoti, xalq og'zaki ijodiyoti va jahon adabiyoti namunalari beqiyos ta'sir ko'rsatdi. Zulfiyaning "She'rlar" va "Qizlar qo'shig'i" (1938) kabi dastlabki asarlarida Vatan muhabbati, dala va cho'llarda mehnat qiluvchi paxtakorlar, mexanik va traktorchi qizlarning hayotining jonli tasvirlari aks etdi. Shu bilan birga, bu asarlar uning she'riyat sirlarini o'rganish jarayonini ham gavdalantirdi.

O'zbek adabiyotining yorqin siymolaridan biri bo'lgan Zulfiya o'zining go'zal she'rlari, samimiy nasriy asarlari va chuqur ma'no kasb etuvchi ijodi orqali butun bir avlodni ilhomlantirgan shoiradir. Uning she'rlari ko'ngildagi nozik hislarni uyg'otib, inson qalbini hayotning go'zalligini anglashga chorlaydi. Zulfiya ijodida insonparvarlik va milliy qadriyatlar, zamonaviylik va an'anaviylik o'zaro uyg'unlashgan bo'lib, bu xususiyatlar uni nafaqat adabiyot olamida, balki ta'lim-tarbiya jarayonida ham betakror mavqega ega qiladi.

Shoiraning she'riyati, masalan, Abdulla Oripovning vatanparvarlikka boy dostonlari yoki Erkin Vohidovning falsafiy satrlari bilan qiyoslanganida, o'ziga xos lirizm va samimiy ohangi bilan ajralib turadi. Agar Oripov ijodida epik uslub ustun bo'lsa, Zulfiya she'rlari ko'proq shaxsiy kechinmalar va hissiyotlar orqali o'quvchini maftun etadi. Bu o'ziga xoslik uning asarlarini yosh avlod qalbida unutilmas iz qoldirishga qodir vosita sifatida namoyon qiladi.

Zulfiya ijodi yosh avlodni vatanparvarlik, ma'naviyat va odob-axloq tamoyillariga sodiq bo'lishga undaydi. Ayniqsa, uning asarlarida milliy o'zlikni anglash, xalqning madaniy merosini qadrlash va insoniylik fazilatlarini shakllantirishga bo'lgan chaqiriq yuksak badiiy obrazlarda ifodalangan. Shu bois Zulfiya ijodi ta'lim jarayonida alohida ahamiyat kasb etib, uning she'rlari har bir yangi avlod uchun o'ziga xos ma'naviy dasturga aylanadi.

Zulfiya ijodining ta'lim jarayonidagi ahamiyati

Zulfiya she'rlari bolalar va o'smirlar qalbini nozik his-tuyg'ular bilan boyitadi. Uning asarlarida insonning ichki dunyosiga e'tibor qaratilib, oila, vatan va do'stlik kabi mavzular chuqur ochib berilgan. Ayniqsa, Zulfiya ijodidagi quyidagi jihatlar ta'lim jarayonida alohida ahamiyatga ega:

Vatanparvarlik tarbiyasi: Zulfiyaning “Vatan”, “Bahor keldi seni so‘roqlab” kabi she'rlari yoshlarning qalbida ona yurtga mehr va sadoqat urug'larini sochadi. Shoiraning “O‘zbekistonim” kabi boshqa she'rlari ham Vatan tuprog'ining qadr-qimmatini ulug'laydi. Bu asarlar Vatan sevgisini bolalarga badiiy tilda tushuntirish uchun eng yaxshi vositalardan biri hisoblanadi. Shoira o'zining har bir satrida yurtga bo'lgan mehr-muhabbatni shunchalik samimiy va chuqur tasvirlaganki, bu she'rlarni o'qigan har bir kishi ulug'vor tuyg'ular og'ushida qoladi. Ayniqsa, Zulfiyaning o'ziga xos lirizmi va milliy tuyg'ularga boy ifodalari yoshlar qalbida chuqur taassurot qoldiradi.

Ma'naviy tarbiya: Zulfiya she'rlarida insoniylik, mehr-oqibat, vafo va halollik kabi ezgu fazilatlar go'zal timsollarda aks ettiriladi. Uning “Ona” kabi she'rlari insoniyatning muqaddas qadriyatlariga ehtirom ko'rsatadi. Shu bilan birga, Zulfiya ijodi zamonaviy jamiyat uchun ham dolzarb bo'lib, uning she'rlarida insonning ruhiy yetukligi va axloqiy qadriyatlarni qadrlash ahamiyati yuksak badiiy shaklda ochib berilgan. Bu asarlar o'quvchilarga nafaqat axloqiy saboqlarni o'rgatadi, balki jamiyat oldidagi mas'uliyatni chuqur anglashga yordam beradi. Bugungi globallashuv davrida Zulfiya she'rlari yoshlarda milliy o'zlikni anglash va ma'naviy yuksalishga chorlovchi manba sifatida alohida qadrlidir. Uning ijodi yoshlarni insoniylik va vatanparvarlik fazilatlarini chuqurroq his etishga ilhomlantiradi.

Badiiy didni shakllantirish

Shoiraning tabiat manzaralari, inson ruhiyati va jamiyatdagi nozik jihatlarni tasvirlashdagi badiiy mahorati yoshlarning estetik didini rivojlantirishda katta ahamiyatga ega. Zulfiya she'rlaridagi nozik va jonli tasvirlar o'quvchilarning tasavvurini boyitadi, ularga go'zallikni his qilishni o'rgatadi. Ayniqsa, uning bahor, bog' va ko'klamni tasvirlagan satrlari har bir inson qalbida tabiatga mehr uyg'otadi. Zulfiya ijodi orqali yoshlar o'zlarining estetik hislarini boyitibgina qolmay, balki hayotdagi turli hodisalarga ijobiy va badiiy yondashishni o'rganadilar. Bu, o'z navbatida, ularning nafaqat adabiyotga, balki boshqa san'at turlariga ham qiziqishlarini kuchaytiradi.

Insoniy qadriyatlar targ'iboti

Zulfiya ijodida inson hayoti, mehnatning qadri va sevgi-muhabbatning ulug'vorligi badiiy obrazlarda yoritilgan. Shoiraning bu mavzulardagi she'rlari yoshlarga ma'naviy oziq bo'lib, ularda mas'uliyat va har bir ishni ehtirom bilan bajarish hissini uyg'otadi. Masalan, "Mehnat" kabi she'rlar yoshlarda hayotning asosiy tamoyillaridan biri bo'lgan mehnatsevarlikni tarbiyalaydi. Shoiraning insoniy munosabatlarga bag'ishlangan asarlari nafaqat yoshlarda mas'uliyat va halollik kabi xususiyatlarni shakllantiradi, balki ularni jamiyat bilan uyg'unlashishga undaydi. Zulfiya ijodi orqali yoshlar o'zlariga ishonch va ulug'vorlik hissini his etadilar.

Zulfiya ijodining tarbiya jarayonidagi roli

Zulfiya asarlaridan tarbiya jarayonida foydalanish orqali bolalarda insoniylik, mas'uliyat va mehnatsevarlik kabi fazilatlarni shakllantirish mumkin. Quyidagi jihatlar bunga misol bo'la oladi:

O'quvchilarni muloqotga o'rgatish: Zulfiya she'rlaridagi samimiy ohang va go'zal tuyg'ular bolalarda bir-biriga mehribonlik va hurmatni rivojlantirishda katta yordam beradi. Uning oilaviy rishtalar va insoniy munosabatlarni tasvirlagan she'rlari yoshlarni hamjihatlikka va ezgu so'zlarga o'rgatadi.

Axloqiy fazilatlarni shakllantirish: Shoironing hayot haqiqatlari haqida yozgan sheʼrlari yoshlar axloqiy qoidalarni chuqurroq anglashlariga yordam beradi. Bu sheʼrlar orqali bolalar oʻz harakatlariga nazar tashlaydi, yaxshi va yomonni farqlashni oʻrganadi.

Ijodkorlikka undash: Zulfiya ijodi yoshlarga nafaqat sheʼriyatni sevishni, balki oʻz hissiyotlarini badiiy tilda ifodalashni ham oʻrgatadi. Uning sheʼrlari yoshlarga oʻz isteʼdodlarini kashf qilish va rivojlantirish imkonini beradi.

Zulfiya asarlaridan foydalanish imkoniyatlari

Zulfiya ijodidan taʼlim-tarbiya jarayonida samarali foydalanish uchun quyidagi usullardan foydalanish mumkin:

Dars jarayonida foydalanish: Zulfiya sheʼrlari adabiyot darslarida oʻquvchilarga badiiy tasvir vositalarini oʻrgatish va mavzularni yoritishda katta ahamiyatga ega. Masalan, uning “Ona” sheʼri onalar mehrini samimiy va taʼsirli usulda oʻquvchilarga etkazadi. Shuningdek, “Vatan” yoki “Yoshligim” kabi sheʼrlari orqali milliy tuygʻular va insoniy qadriyatlarni badiiy tahlil qilishga imkon yaratadi. Interaktiv metodlardan foydalanib, oʻquvchilarga sheʼrlardagi badiiy vositalarni aniqlash, ularni hayotiy tajribalar bilan bogʻlash, muhokamalar va rolli oʻyinlar tashkil qilish dars samaradorligini oshiradi. Bundan tashqari, multimediya vositalari yordamida sheʼrlarni ovozli yoki sahnalashtirilgan tarzda taqdim etish orqali mavzuni yanada boyitish mumkin.

Adabiy tadbirlar tashkil qilish: Zulfiya ijodiga bagʻishlangan adabiy kechalar, mushoiralar va tanlovlar oʻquvchilarning ijodiy faolligini oshirishga xizmat qiladi. Shoira sheʼrlari bilan boyitilgan bunday tadbirlar yoshlarning adabiyotga boʻlgan qiziqishini oshiradi.

Ijodiy yozuv mashg'ulotlari: Zulfiya ijodidan ilhomlanib, o'quvchilar o'zlarining she'rlarini yozishga rag'batlantiriladi. Bu usul yoshlarda badiiy tilda fikr yuritish va o'z his-tuyg'ularini ifodalash qobiliyatini rivojlantiradi.

Multimediya vositalaridan foydalanish: Zamonaviy texnologiyalar yordamida Zulfiya she'rlarini ovozli o'qish, video-sahnalashtirish orqali ularni yanada ommalashtirish mumkin. Masalan, shoira she'rlari asosida yaratilgan teatr sahnalari va animatsiyalar yoshlarning adabiyotga qiziqishini kuchaytiradi.

Pedagogik seminar va treninglarda foydalanish: Zulfiya ijodi bo'yicha maxsus seminar va treninglar o'tkazish orqali o'qituvchilarga uning asarlaridan dars jarayonida qanday foydalanish bo'yicha ko'rsatmalar beriladi. Bu usul pedagoglarga yangi yondashuvlarni kashf etishda yordam beradi.

Xulosa

Zulfiya ijodi – o'zbek adabiyotining bebaho xazinasini bo'lib, uning asarlaridan ta'lim va tarbiya jarayonida samarali foydalanish imkoniyati cheksizdir. Shoiraning yuksak ma'naviy qadriyatlari, insonparvarlik va vatanparvarlikni targ'ib qiluvchi she'rlari yosh avlodning ma'naviy-axloqiy rivojlanishiga ulkan hissa qo'shadi. Uning ijodi yoshlarni milliy g'urur va insoniy fazilatlar ruhida tarbiyalashga xizmat qilib, ta'lim tizimining strategik manbalaridan biri sifatida qaraladi. Shoira asarlaridagi falsafiy teranlik va samimiy ohang ta'lim-tarbiya tizimi uchun o'ziga xos namunadir.

Shu bois, Zulfiya ijodi ta'lim jarayonida muntazam o'rganilishi, targ'ib qilinishi va yangi texnologiyalar yordamida keng ommalashtirilishi lozim. Uning ijodiy merosi kelajak avlodga insoniylik va badiiy mahoratni anglashda yorqin chiroq bo'lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Zulfiya. *"Saylanma asarlar"*. Toshkent: O'zbekiston Milliy Ensiklopediyasi NMIU, 1996.
2. Karimov, I. A. *"Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch"*. Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
3. Mirzo Kenjabek. *"Adabiyot va milliy ong"*. Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot-matbaa uyi, 2001.
4. Zohidov, A. *"Zulfiya she'riyatining badiiy xususiyatlari"*. Toshkent: Fan, 1980.
5. Saidov, I. *"Ma'naviy tarbiya asoslari"*. Toshkent: Ma'naviyat, 2015.
6. *"O'zbekiston adabiyoti tarixi"*. Akademik nashr. Toshkent: Fan, 2002.
7. G'afurova, D. *"Adabiyot darslarida metodik yondashuvlar"*. Toshkent: O'qituvchi, 2012.
8. O'zbekiston Milliy Ensiklopediyasi. *"Zulfiya haqida maqola"*. Toshkent: O'zbekiston Milliy Ensiklopediyasi NMIU, 2010.
9. Rahmonov, Sh. *"Adabiy kechalar va ularning o'quvchilarga ta'siri"*. Toshkent: Maorif, 2006.
10. *"Zulfiya ijodi va yoshlar tarbiyasi"*. Ilmiy maqolalar to'plami. Toshkent: Sharq, 2014.